

COVID-19 İLƏ YOLUXMUŞ ANALARDAN DOĞULAN UŞAQLARA DOĞUM EVİNDƏ QULLUQ VƏ MÜALİCƏ TAKTİKASI

S.A. Hüseynova

Elmi Tədqiqat Mamalıq və Ginekologiya İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

Bu təlimat İtaliya Səhiyyə Nazirliyi döşlə əmizdirmə üzrə Texniki Komitə və İtaliya Neonatologiya Cəmiyyəti tərəfindən hazırlanmış və Avropa Neonatoloqlar və Perinatoloqlar Cəmiyyətləri Birliyi tərəfindən təqdim edilmişdir.

GİRİŞ

2019-cu ilin sonlarında Çinin Uhan şəhərindən başlayan yeni bir koronavirusun (SARS-CoV-2) səbəb olduğu son epidemiyə klinik və ictimai səhiyyə problemləri ilə yanaşı hamiləlik zamanı yoluxma və infeksiyanın anadan uşağa, doğuşdan əvvəl və sonrakı mümkün yoluxma mexanizmləri ilə əlaqəli bir sıra suallar doğurur. Doğuşdan sonra və ana südü ilə bəslənmə zamanı ana və uşağın birgə idarə olunmasının təhlükəsizliyinə dair də bir sıra suallar yaranır. Bu sənəd müvafiq məsələlər barədə məlumatı özündə əks etdirir.

MÜVAFIQ MÖVZU ƏTRAFINDA CARI BİLİKLƏRİN MƏHDUDLUĞU

• SARS-CoV-2 virusu, əsasən insandan insana yaxın təmasla (0-2 metr) yayılır və yoluxmuş bir adamın asqırması və ya öskürməsi hava-damcı vasitəsi ilə ötürülür.

• SARS-CoV-2 infeksiyasının perinatal ötürülməsinin hansı təsirləri göstərə biləcəyi hələ məlum deyil. Lakin bu nəticələr keçmiş SARS-CoV-1 (Şiddətli Kəskin Respirator Sindrom) və MERS-CoV (Orta Şərq Koronavirus Respirator Sindromu) epidemiyalarında olduğu kimi SARS-CoV-2 infeksiyasının özündən daha çox anada infeksiyasının şiddətindən və konkomitant mamalıq patologiyalarından daha çox asılı ola bilər.

• SARS-CoV-2 infeksiyasının doğuşdan sonrakı dövrdə ananın ənəffüs yolları vasitəsilə uşağa ötürülməsi transpləntar yola nisbətən daha çox mümkündür.

Neonatal dövrdə və həyatın ilk ilində ümumiyyətlə koronavirusların ənəffüs yolları vasitəsilə yoluxma ehtimalı indiki SARS-CoV-2 infeksiyasının yayılmasından əvvəl də məlum idi. Analarında

COVID-19 olan yenidoğulanlarda həyatın ilk həftəsində meydana çıxan respirator əlamətlər və pnevmonianın olması Zhu tərəfindən (2020) göstərilərsə də, yenidoğulmuşların udlaqdan götürülmüş nümunələrində virus RNT-nin Real Time PCR testi müayinələrinin mənfi nəticələri uşaqlarda SARS-CoV-2 infeksiyasını təsdiqləmədi. Ədəbiyyatda çox da geniş olmayan məlumatlara əsasən postnatal SARSCoV-2 infeksiyasının gedişi böyük yaş qruplarında nisbətən baş verən infeksiya ilə müqayisədə daha yüngül və ya asimptomatik olur.

SANİTARİYA TƏDBİRLƏRİ VƏ ANA SÜDÜNÜN QORUNMASI

• Döşlə qidalanma və ana südünün istifadəsi həm ana, həm də uşaq üçün qorunmanı təmin edir və əlavə olaraq ailə, sosial və iqtisadi faydalara malikdir.

• Mövcud elmi biliklərə əsaslanaraq digər məlum respirator virus infeksiyalarında olduğu kimi anada SARS-CoV-2 infeksiyası zamanı da ana südünün infeksiyanın ötürülməsi üçün transmissiv vasitə olmadığını qeyd etmək olar.

• Buna baxmayaraq, mövcud SARS-CoV-2 epidemiyası zamanı ana südü ilə qidalanmanın sağlamlıq və gigiyena qaydalarına düzgün riayət edilməsi, yoluxmanın hava və infeksiyalı xəstələrin (doğum etmiş analar da daxil olmaqla) tənəffüs sekretləri vasitəsi ilə qarşısının alınması gözlənilməklə dəstəklənməsi vacibdir.

• Hələ rəsmi olaraq təsdiq edilməsə də ehtimal olunur ki, ana südü ilə qidalanan körpələrdə xəstəliyin başlanğıcından bir neçə gün ərzində COVID-19 olan anadan spesifik SARS-CoV-2 anticisimlərin körpəyə keçməsi körpələrdə infeksiyanın klinik şəklinin dəyişməsinə gətirib çıxara bilər.

• Doğuşdan sonra SARS-CoV-2 müsbət anaların yenidoğulan körpələrdən rutin olaraq ayrı saxlanması ana-uşaq münasibətlərinə mənfi təsir göstərə bilər və pre-simptomatik dövrdə onsuz da meydana gələn bir yoluxmanın qarşısını almaq üçün gecikmiş müdaxilə hesab edilə bilər.

ANADAN UŞAĞA ÖTÜRÜLMƏNİN QARŞISININ ALINMASINA DAİR HAZIRDA MÖVCUD OLAN TƏLİMATLAR

• *Çin Pediatrik COVID-19 işçi qrupu*. Bu yaxınlarda Çində COVID-19 epidemiyası zamanı çalışan həkimlər (Wang 2020, Quiao 2020) süni qida qarışığı və ya donor ana südü ilə qidalanmağı təklif edirlər. Müəlliflər bu seçim üçün konkret səbəb göstərmirlər. Çinli mütəxəssislərinin tövsiyələrində ana südü ilə qidalandırılan uşaqların ana südü ilə qidalandırmaya icazə verilməyən uşaqlarla müqayisədə infeksiya risklərinin ümumi qiymətləndirilməsinə dair istinadlar yoxdur.

• *UNICEF*. Bu Agentlik ana və uşağın ayrı saxlanmasını bir seçim kimi nəzərdən keçirmir və SARS-CoV-2 infeksiyasının anadan uşağa mümkün ötürülməsini azaltmaq üçün paralel gigiyena tədbirlərinin görülməsi ilə ana südünün davam etdirilməsini təklif edir.

• *Xəstəliklərə Nəzarət Mərkəzi (Centers for Disease Control, CDC)*. Xəstəliklərə Nəzarət Mərkəzinə görə (2020)

• Əgər ana müşahidə altında olan bir insandırsa və ya SARS-CoV-2 testinin nəticəsi müsbətdirsə ana və uşağın ayrı saxlanması ilk seçim olaraq qəbul edilməlidir. Bu seçimin riskləri və faydaları, habelə ana südü ilə qidalandırmanın başlanmaması, davam etdirilməməsi və ya dayandırılmasının nəticələri barədə ailə üzvləri və müvafiq tibb personalı məlumatlandırılmalıdır.

• Ana və uşaq birgə saxlanılırsa və ana uşağını ana südü ilə qidaladırsa, virus infeksiyanın ötürülməsinin qarşısını almağa yönəlmiş tədbirlər həyata keçirilməlidir: uşağı öpməmək, öskürək və tənəffüs sekresiyalarından qoruma (qidalandırma və körpə ilə yaxınlıq zamanı maska taxılması), əllərin xüsusilə qidalanmadan əvvəl yuyulması, ziyarətlərin dayandırılması.

• Uşaq xəstəxanada anası ilə bir otaqda qalarsa, onun beşiyi anadan ən azı 2 metr məsafədə olmalıdır.

• *İtaliya Milli Səhiyyə İnstitutu (Istituto Superiore di Sanità; ISS)*. Hal-hazırda mövcud olan elmi məlumatları və ana südünün qoruyucu

potensialını nəzərə alaraq, SARS-CoV-2 infeksiyasına şübhəli olan və ya COVID-19 olan qadının mümkün kliniki şərtlər daxilində və ananın istəyi əsasında döşlə qidalanmanın başlanması/davam etdirilməsi və ya sağılmış ana südünün istifadəsi məsləhət görülür. Uşağa yoluxma riskini azaltmaq üçün, İtaliya Səhiyyə Nazirliyinin tövsiyələrinə əsasən əl gigiyenası və qidalanma zamanı üz maskası istifadə etmək kimi profilaktik prosedurlara riayət etmək tövsiyyə olunur.

Ananın və uşaq müvəqqəti olaraq ayrı saxlandığı hallarda, eyni gigiyena qaydalarına riayət etməklə, ananın südünün əl və ya mexaniki vasitələrlə əldə edilməsinə köməklik göstərməlidir. Hamilə qadınlar və yeni doğulmuş körpələr ilə əlaqə quran bütün tibb işçiləri və mütəxəssislər profilaktik qaydalara riayət edilməlidirlər.

SAGILMIŞ ANA SÜDÜNÜN İSTİFADƏSİ

• Körpənin anadan ayrılması halında, süd qarışıqlarının istifadəsinin qarşısı alınmalıdır. Körpəsinin döşlə əmizdirmək / əmizdirməyə davam etmək niyyətində olan analara laktasiyanı artırmaq və lazımı səviyyədə saxlamaq üçün dəstək verilməlidir.

• Ana südü körpəyə verilməzdən əvvəl pasteurizə edilməməlidir, çünki SARS-CoV-2 tərkibli olsa belə, bu südün yoluxma vasitəsi olmadığı hesab edilir.

• Neonatal Reanimasiya şöbələrində SARS-CoV-2 müsbət anadan əldə edilmiş süd xüsusi protokollar əsasında istifadə edilir.

• Anada kəskin infeksiya olduğu halda ananın ümumi vəziyyətinə görə onun südünün sağlamsından çəkinmək lazımdır.

SARS-COV-2 EPİDEMİYASI ZAMANI ANA VƏ YENİ DOĞULMUŞ KÖRPƏNİN MÜALİCƏSİ İLƏ BAĞLI SON TƏLİMATLAR

• Mümkün olduqca ana və körpənin arasındakı qarşılıqlı əlaqəni və ana südü ilə qidalanmanı asanlaşdırmaq üçün onların birgə saxlanmasına üstünlük verilməlidir. Bu seçimə SARS-CoV-2-müsbət qadın asimptomatik və ya azsimptomatik olduqda, ana sağalma dövründə olduqda və ya SARS- araşdırılmasına cəlb edilmiş qadında infeksiyanın simptomuz və ya azsimptomlu gedişi zamanı üstünlük verilir.

• Əgər anada yoluxucu xəstəliyin kəskin simptomları varsa (qızdırma, tənəffüs yollarından sekresiya ilə müşayiət olunan öskürək), koronavirusu

təsdiq edən laboratoriya testinin (RNA-PCR) cavabı əldə edilənədək ana və körpə müvəqqəti olaraq ayrılmalıdır. Test müsbət olarsa, ana və uşağın ayrı saxlanması davam etdirilir; test mənfi olarsa, ana və uşağın birgə saxlanması təbiiq olunur.

- Ananın və uşağın birgə saxlanması və ya ayrılması ilə bağlı qərar, məlumatlandırılmış ananın razılığı, xəstəxananın maddi-texniki təminatı və SARSCoV-2-nin yayılması ilə əlaqədar yerli epidemioloji vəziyyəti nəzərə alaraq fərdi qaydada qəbul edilməlidir.

- Körpənin anadan ayrıldığı təqdirdə, pasterizə edilmiş deyil, təzə sağılmış ana südü istifadə etməyiniz məsləhətdir.

- Anada SARS-CoV-2 müsbət olduqda, infeksiyanın hava ilə və ya tənəffüs sirləri ilə təmasda olmasının qarşısını almaq üçün həmişə ciddi gigiyena tədbirləri görülməlidir. Yeni doğulmuş körpə, xəstəxanaya yerləşdirilən digər xəstələr və tibb işçiləri qorunmalıdır.

COVID-19 olan qadınların qəbul etdiyi dərmanların döşlə qidalandırmaya uyğunluğu hər bir halda fərdi olaraq qiymətləndirilməlidir.

Cədvəl 1. Perinatal dövrdə ana-körpənin idarə edilməsi istiqamətləri

Ananın vəziyyəti	Ananın farinqeal yaxmasından SARS-CoV-2 üçün RNA-PCR testi	Uşağın farinqeal yaxmasından SARS-CoV-2 üçün RNA-PCR testi	Ananın izolyasiya olunması ^a	Xəstəxanada olduğu müddətdə yenidəğulmuşu yanaşma ^a	Döşlə qidalanmanın tövsiyyə edilməsi	Ana-uşaq transmissiyasının qarşısının alınması məqsədi ilə preventiv tədbirlər*
SARS-CoV-2 pozitiv olan asimptomatik və ya azsimptomatik ana	Həyata keçirilmişdir	Bəli	Bəli, zahılıq şöbəsində xüsusi zonada	Zahılıq şöbəsində xüsusi zonada olan otaqda birgə saxlanma	Bəli	Bəli
SARS-CoV-2 simptomları zəif olan araşdırma mərhələsində olan ana	Bəli	Əgər ana pozitiv olsa, bəli	Bəli, zahılıq şöbəsində xüsusi izolyasiya edilmiş zonada, testin nəticəsi bəlli olana qədər	Zahılıq şöbəsində xüsusi zonada olan otaqda birgə saxlanma, testin nəticəsi bəlli olana qədər	Bəli	Bəli
SARS-CoV-2 pozitiv və ya araşdırılma mərhələsində və respirator infeksiya əlamətləri (qızdırma, tənəffüs yollarından sekresiya ilə müşayiət olunan öskürək) olan ana	Bəli və ya artıq həyata keçirilib	Əgər ana pozitiv olsa, bəli	Bəli, zahılıq şöbəsində xüsusi zonada, testin nəticəsi bəlli olana qədər	Yenidəğulan, ən azı laboratoriya müayinəsinin nəticəsinə qədər anadan ayrılır. Neonatologiya şöbəsində (simptomlar olmadıqda) və ya Neonatal İntensiv Xidmət bölümündə (respirator xəstəlik əlamətləri olduqda) xüsusi izolyasiya edilmiş xüsusi zonada yerləşdirilir.	Xeyr. Sağılmış ana südünün istifadəsi ^a . Pasterizasiya edilmiş süd məsləhət görülmür.	Bəli

Otağın arakəsmə və ya pərdə ilə bölünməsi, qidalanma və yaxın təmas zamanı ananın cərrahi maska taxması, əllərin təmiz yuyulması, beşiyin ananın başından 2 metr məsafədə saxlanması, qohumların və dostların ziyarətə buraxılmaması

Səhiyyə Nazirliyinin təlimatı əsasında tibb personalı üçün adekvat qoruyucu tədbirlər

Ananın südü əl ilə və ya elektrik nasosu ilə sağılmalıdır. Hər dəfə butulkaya və ya südü sağmaq üçün olan vasitələrə əl vurmaqdan öncə ana müvafiq qaydalara riayət etməklə əllərini yumalı, həmçinin hər istifadədən sonra məmə pompasının düzgün yuyulması üçün olan tövsiyələrə riayət etməlidir.

1. Davanzo R, Romagnoli C, Corsello G. Position Statement on Breastfeeding from the Italian Pediatric Societies. *Italian Journal of pediatrics* 2015 (41) 80: 1-3.
2. Emergency response plan for the neonatal intensive care unit during epidemic of 2019 novel coronavirus. *Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi*. 2020 Feb;22(2):91-95.
3. Gagneur A, Dirson E, Audebert S, Vallet S, Quillien MC, Baron R, Laurent Y, Collet M, Sizun J, Oger E, Payan C [Vertical transmission of human coronavirus. Prospective pilot study]. *Pathol Biol (Paris)*. 2007 Dec; 55(10):525-30. Epub 2007 Sep 21.
4. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/inpatient-obstetric-healthcare-guidance.html>
5. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/specific-groups/pregnancy-guidancebreastfeeding.html>
6. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8038035/17-day-old-baby-girl-recovers-coronaviruswithout-medication.html>
7. <https://www.unicef.org.au/blog/news-and-insights/february-2020/novel-coronavirus-outbreakwhat-parents-need-to-know>
8. <https://www.epicentro.iss.it/coronavirus/gravidanza-parto-allattamento>
9. Li AM, Ng PC. Severe acute respiratory syndrome (SARS) in neonates and children. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed*. 2005 Nov;90(6):F461-5.
10. Qiao J. What are the risks of COVID-19 infection in pregnant women? *The Lancet*. doi:10.1016/s0140-6736(20)30365-27.
11. Shek CC, Ng PC, Fung GP, Cheng FW, Chan PK, Peiris MJ, Lee KH, Wong SF, Cheung HM, Li AM, Hon EK, Yeung CK, Chow CB, Tam JS, Chiu MC, Fok TF. Infants born to mothers with severe acute respiratory syndrome. *Pediatrics*. 2003 Oct;112(4):e254.
12. Wang L et al. Working Committee on Perinatal and Neonatal Management for the Prevention and Control of the 2019 Novel Coronavirus Infection. Chinese expert consensus on the perinatal and neonatal management for the prevention and control of the 2019 novel coronavirus infection (First Edition). *Ann Transl Med* 2020; 8 (3); 47.
13. Working Group for the Prevention and Control of Neonatal 2019-nCoV Infection in the Perinatal Period of the Editorial Committee of Chinese Journal of Contemporary Pediatrics. Perinatal and neonatal management plan for prevention and control of 2019 novel coronavirus infection (1st Edition)]. *Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi*. 2020 Feb;22(2):87-90. Chinese.
14. Zhu H, Wang L, Fang C, et al. Clinical analysis of 10 neonates born to mothers with 2019-nCoV pneumonia. *Transl pediatr* 2020; 9 (1): 51-6.